CRIZĂ, RECESIUNE, DEPRESIUNE, TIP DE PARADIGMĂ?

ELENA MUSEANU
Universitatea Româno-Americană

0. Analiza de faţă se înscrie în categoria descrierii lexicului specializat dintr-o perspectivă mai largă (v. Bidu-Vrănceanu 2007). Extinderea unor termeni dincolo de domeniul strict al specialiştilor, caracteristică epocii actuale este bine ilustrată de numeroşi termeni economici (v. Museanu), care au un impact social larg. În această situaţie sunt, în momentul de faţă, termenii CRIZĂ, RECESIUNE, DEPRESIUNE. Interesul pentru fenomenele economice desemnate de aceşti termeni face ca utilizarea lor frecventă, mai ales prin intermediul mass mediei, să fie făcută în condiţii de rigurozitate semantică inegale: de la texte specializate sau de explicare a fenomenelor făcute de specialişti pentru nespecialişti până la texte din comunicarea obişnuită. Materialul cercetat a fost selectat mai ales din presa scrisa (şi mai puţin din emisiuni specializate audiovizuale) cu profil economic: *Ziarul Financiar, Business Standard, Capital, Săptămâna Financiară, Financiarul, Jurnalul Naţional* etc. Majoritatea textelor analizate aparţin unor economişti de renume (M. Isărescu, D. Dăianu ş.a.).

1. Analiza terminologică efectuată s-a bazat pe relaţia dintre *dicţionare* şi *texte*, urmărind precizia sau mobilitatea utilizării termenilor în texte faţă de definiţiile de dicţionar. Utilitatea acestei analize lingvistice constă în verificarea ipotezei că în condiţii extralingvistice determinate de evenimente importante, de mari schimbări textele reflectă şi impun o dinamică faţă de care dicţionarele rămân în urmă. În acelaşi timp, această dinamică poate duce la extinderi de utilizare care pot afecta sensul specializat. Toate aceste probleme pot fi ilustrate de utilizările actuale ale termenilor CRIZĂ, RECESIUNE, DEPRESIUNE care la nivelul dicţionarelor alcătuiesc o paradigmă pentru că alături de componentele comune „stare de dezechilibru + economic", se adaugă diferenţe de sens privind gradele şi tipurile de dificultate şi, implicit, de intensitate a fenomenelor. De aceea, vom face analiza definiţiilor lexicografice şi terminografice ale acestor termeni pentru a vedea în ce măsură utilizările în contexte actuale respectă aceste trăsături, le neutralizează (ajungând la sinonimia dintre criză şi recesiune) sau, dimpotrivă, adaugă alte componente semantice.

Înregistrarea şi definire termenilor acestei paradigme este inegală, diferenţiată în dicţionarele generale şi cele specializate. În dicţionarele generale (unde este prezentă marca diastratică *econ.*) apar definiţi, în articole separate, toţi termenii acestei clase lexico-semantice. În dicţionarele economice sunt definiţi numai termenii CRIZĂ şi RECESIUNE. Pentru DEPRESIUNE se face trimitere la ceilalţi doi termeni ai clasei.

Specializarea utilizărilor acestor termeni este completată de înregistrarea şi definirea riguroasă a unor sintagme economice, cum ar fi: CRIZĂ economică, CRIZĂ financiară, CRIZE agricole, CRIZE ale economiei moderne, CRIZE ale economiei tradiţionale, CRIZE petroliere, RECESIUNE economică, economia e în RECESIUNE. Pentru sintagma

BDD-V832 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:19:56 UTC)

DEPRESIUNE economică nu există articol separat de dicţionar, se face trimitere la RECESIUNE economică.

Semele comune care constituie baza acestei paradigme sunt: /fază de declin sever/, /scădere/ sau /reducere a activităţii economice/. Diferenţele specifice privesc momentul apariţiei fiecărui fenomen economic, durata şi gradele diferite de gravitate, intensitate, unele dicţionare, fie ele terminografice sau lexicografice, prezentându-le ca fiind etape, faze succesive: CRIZĂ, RECESIUNE şi apoi DEPRESIUNE, forma cea mai severă de descreştere economică.

În articolele de dicţionar termenii CRIZĂ, RECESIUNE, DEPRESIUNE sunt definiţi prin raportare la **ciclurile economice** („alternarea fazelor de **expansiune** şi a celor de **contracţie** ale activităţilor economice de ansamblu, respectiv ale industriei, comerţului etc., faze ce presupun o periodicitate, succesiune şi o amplitudine relativ identice" – D.Ec., 1999). De regulă, ciclurile economice cuprind mai multe faze: **expansiunea**, **criza** sau punctul de întrerupere a mişcării ascendente, **depresiunea**, adică încetinirea brutală şi cumulativă a activităţii economice, **reluarea**, respectiv înscrierea afacerilor într-o nouă tendinţă ascendentă.

Decodarea şi codificarea acestor termeni economici întâmpină prin urmare dificultăţi obiective datorate relaţiilor interconceptuale frecvente care nu pot fi operante pentru vorbitorii obişnuiţi. Toţi termenii fac apel la o serie de concepte economice, ceea ce înseamnă relaţii interconceptuale mai greu de decodat, cum ar fi: *PIB, lichidităţi, inflaţie, deflaţie, stagflaţie, hiperinflaţie, titluri de valoare* etc.

O economie ce trece printr-o CRIZĂ *economică* va experimenta aproape sigur o scădere a PIB-ului, o evaporare a *lichidităţilor* şi o *creştere/scădere* a preţurilor din cauza unei *inflaţii/deflaţii*. Crizele economice pot lua forma unei *stagflaţii*, unei **recesiuni s**au unei **depresiuni economice** şi uneori se poate ajunge la **colaps econom**ic.

Sintagma DEPRESIUNE *economică* nu apare definită în articol separat de dicţionar (nici în cele generale, nici în cele economice) decât indirect, prin referire la termenii CRIZĂ şi RECESIUNE. Unii specialişti în economie consideră că DEPRESIUNEA *economică* apare dacă există un declin al PIB-uluimai mare de 10%. Alţii susţin că fenomenul apare dacă există o creştere negativă a PIB-ului timp de cel puţin două trimestre. Asemenea criterii specializate, importante în relaţiile economice, sunt neglijate în etapa actuală când CRIZĂ şi RECESIUNE sunt utilizaţi cvasisinonimi.

O altă situaţie prezentă în dicţionarele cercetate este definirea termenilor CRIZĂ şi RECESIUNE ca sinonime: CRIZĂ – „fază de declin sever sau RECESIUNE în ciclul economic" (D.Ec.M., 1999), sinonimie regăsită şi în unele contexte din presa de largă circulaţie.

Consecinţele acestor fenomene economice sunt însă aceleaşi şi sunt semnalate de definiţiile consultate (lexicografice şi terminografice) şi în presă: creşterea somajului, restricţionarea creditelor, restrângerea producţiei industriale şi a investiţiilor, deflaţia preţurilor etc.

2. Frecvenţa mare a termenilor CRIZĂ şi RECESIUNE în etapa actuală atât în comunicarea specializată, cât şi în cea obişnuită duce la utilizări contextuale variate care impun o definire şi o delimitare precisă a sensului. Ca şi în alte situaţii de acest fel (v. Bidu-Vrănceanu 2007, Museanu 2007, 2008) se impune analiza bazată pe relaţia dintre *dicţionare* şi *texte* pe baza căreia se pot aprecia variaţiile de sens şi se pot identifica chiar sensuri noi.

2.1. În materialul cercetat, frecvenţa cea mai mare este deţinută de termenul CRIZĂ, urmat de RECESIUNE. DEPRESIUNE are un număr limitat de ocurenţe, în general precis determinate extralingvistic şi lingvistic.

2.1.1. Termenul CRIZĂ, frecvent utilizat ajunge astfel la *polisemie*, diversele sensuri având în comun componentele „stare de dezechilibru". De la un sens general, nespecializat

BDD-V832 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:19:56 UTC)

economic în contexte precum „*criza de soluţii*” se poate ajunge la un sens general economic: *soluţia crizei* (TV).

Sunt numeroase situaţiile în care CRIZĂ apare cu sensul economic, uzual şi în limba comună, folosit fie la singular, fie la plural: *în primele trei trimestre de* CRIZĂ, *salariile funcţionarilor publici s-au majorat, în medie, cu 34,6%, în sectorul privat cu maxim 14%...* (*Financiarul*, 2.X.2009);*... o emisiune de obligaţiuni convertibile care să aducă firmei resursele financiare necesare ieşirii din* CRIZĂ (*ibid.*); *Principala soluţie pentru ieşirea din* CRIZĂ *o reprezintă, în viziunea a 35% dintre companii stabilitatea politică...* (*Capital*, 27.10.2009); CRIZELE *reapar cu o asemenea constanţă, încât trebuie să vezi în acest fenomen rezultatul în exces al speculaţiilor şi al unei dezvoltări nechibzuite* (*Financiarul*, 15.04.2009).

Uneori construcţiile metaforice subliniază sensul economic specializat, cum ar fi sintagma *Maxime de CRIZĂ* (*Financiarul*, 15.04.2009) care sugerează ideea de obişnuinţă cu revenirea periodică a acestor turbulenţe comerciale.

Există şi situaţii în care alături de sensul denotativ este admisă şi o valoare conotativă, desemnată prin contextul mai larg: CRIZA *ne-a izbit din plin* (*Jurnalul Naţional*, 11.08. 2009); *Pentru cei carevor să cumpere apartamente sofisticate, în zonele cele mai scumpe,* CRIZA *este o binefacere, întrucât preţurile s-au redus cu sute de mii de euro* (*Săptămâna Financiară*, 30.08.2009) (conotaţii negative vagi indicate contextual).

Se constată că în toate aceste contexte, *criză* este utilizat articulat hotărât CRIZA, ceea ce înseamnă o determinare implicită a referentului care este *criza actuală*. Ea are anumite particularităţi combinând *criza financiară* cu cea *bancară* şi ajungând la *criza economică* şi la *criza mondială*. Pentru România CRIZA înseamnă mai ales *criza economică* şi asocierea ei în ultima vreme cu componenta *criză politică*.

Utilizarea contextuală arată unele mijloace lingvistice, chiar gramaticale (art. hot., determinantul adj. *actual* sau cel pronominal *această*) pentru sensul lui CRIZĂ: *din cauza* CRIZEI, *românii au renunţat să-şi mai plătească ratele la autoturismele achiziţionate prin împrumuturi...* (*Business Standard*, 27.10.2009) sau *Mugur Isărescu – nouă lecţii din* ***actuala*** CRIZĂ (*Financiarul*, 15.04.2009), distincţie importantă între *criză economică în general* şi *această criză*; *Cauzele de natură macro şi microeconomică, evoluţia societăţii româneşti şi globalizarea au dus la actuala CRIZĂ* (*Financiarul*, 15.04.2009); *Aceasta este o lecţie majoră a* ***crizei actuale*** (*Jurnalul Naţional*, 04.11.2009); *aşa cum s-a întâmplat în această* CRIZĂ, *statul este constrâns să intervină...* (*ibid.*); *Noi din* ***această*** CRIZĂ *vom ieşi cu convingerea că nici măcar o* CRIZĂ *nu ne poate înfrânge*. *Nici măcar o mare* CRIZĂ *economică*. CRIZA ***asta*** *a fost şi măsura capacităţii noastre de a depăşi greutăţile. Deja vârful* CRIZEI *s-a depăşit...* (*Jurnalul Naţional*, 11.11.2009).

În toate aceste situaţii termenul CRIZĂ cumulează toate componentele distinctive, toate valorile hiponimelor, ajungând la valori semantice care nu pot fi identificate şi exprimate la nivelul definiţiilor lexicografice şi terminografice.

Uneori CRIZĂ dezvoltă noi sensuri, reprezentând o dinamică reală a sensului: *vacanţă de vis la preţ de* CRIZĂ (reclamă TV), *Perfuzii de lichiditate la preţuri de* CRIZĂ” (*Săptămâna Financiară*, 23.10.2009), unde *preţ de* CRIZĂ înseamnă „mic”.

Alteori, denotaţiei îi sunt asociate numai valori negative: „*Cântarea* CRIZEI. *Ţara e în* CRIZĂ, *dar ţara cântă şi dansează. Avem un festival al cartofului, altul al murei, al ciupercilor de pădure, un bal al strugurilor...*” (*Gândul*, 14.08.2009).

2.1.2. O modalitate de precizare a unui sens specializat strict este fixarea termenului CRIZĂ în sintagme. În relaţie cu factori extralingvistici precişi, se delimitează conceptual – semantic şi relaţional sintagmele: CRIZĂ *financiară*, CRIZĂ *bancară* şi CRIZĂ *economică*

BDD-V832 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:19:56 UTC)

care exprimă nu numai trăsături distincte, ci şi trăsături diferenţiate gradual. Alături de aceste sintagme, şi în relaţie cu ele, se impune în epoca de faţă sintagma CRIZĂ *globală* (cu echivalentul CRIZĂ *mondială* sau *internaţională*).

Se înregistrează numeroase contexte de tipul: CRIZA ***economică mondială*** *va lovi mai greu economiile mai slabe* (*Săptămâna Financiară*, 25.03.2008); CRIZA ***financiară internaţională*** *va diminua numărul tranzacţiilor cu centre comerciale româneşti* (*Săptămâna Financiară*, 06.09.2009).

Alte sintagme hiponimice precizează sensul economic al termenului CRIZĂ: „*Statul britanic va naţionaliza banca Horthern Rock, grav afectată de* CRIZA ***creditelor ipotecare***”, (*Săptămâna Financiară*, 22.02.2009).

2.2. Detaliile enciclopedice din definiţiile unor dicţionare introduc diferenţe semantice importante între termenii acestei paradigme, nu întotdeauna respectate de actualizările contextuale din perioada de faţă. Se ajunge la sinonimia dintre CRIZĂ şi RECESIUNE, pentru evitarea repetiţiilor sau cu efecte de precizare, ceea ce nu mai ţine de precizia comunicării specializate, ci de nevoile comunicării literare: CRIZA, RECESIUNEA *sau cum îi spunem...* (TV), *şomaj înseamnă* CRIZĂ *şi noi aşa simţim* RECESIUNEA (TV), *Am depăşit cel mai greu moment al* RECESIUNII. *Suntem pe drumul cel bun: patru din cinci componente ale* CRIZEI *au fost depăşite* (*Gândul*, 22.05.2009).

Ca o formă specială de dinamică lexico-semantică se reţine dezvoltarea antonimului **anticriză**, susţinut de detalii extralingvistice desemnate contextual: *program* **anticriză***: vacanţă în România: guvernul le-a bătut obrazul lefegiilor de la stat: 10 zile vacanţă că încurcă bugetul* (*Gândul*, 14.08.2009), *măsurile* **anticriză** *trebuie acompaniate de strategii credibile* (*Financiarul*, 15.04.2009), *ieşirea din* CRIZĂ (*Jurnalul Naţional*, 11.11.2009), unde majusculele individualizează fenomenul.

2.3. Termenul DEPRESIUNE apare destul de rar în presa de largă circulaţie, fie în acelaşi articol cu CRIZĂ sau RECESIUNE, fie cu referire la marea descreştere economică dintre anii 1929–1933 (***Marea Depresiune***), sintagmă aproape fixă: *Marea Britanie cunoaşte, alături de alte ţări dezvoltate, cea mai severă* CRIZĂ *economică de la* **Marea Depresiune** *dintre anii 1929−1933*, (*Jurnalul Naţional*, 04.11.2009); *Premierul a acceptat că economia trece printr-o perioadă dificilă, însă a asigurat că lupta pentru oprirea unei a doua* **Mari Depresiuni** *este câştigată*, (*Capital*, 26.10.2009); Marea Depresiune *din anii 30*, CRIZA *din Asia din 1997 sau recenta instabilitate financiară din SUA...* (*Săptămâna Financiară*, 08.08.2009).

Cu totul izolat DEPRESIUNE e pus în relaţie cu RECESIUNE şi chiar cu o sintagmă care exprimă un grad maxim al dezechilibrului economic: *colaps economic*: *Nu se poate vorbi de* **colaps economic**, *ci de o* RECESIUNE *care capătă alura de* DEPRESIUNE,... *iar* CRIZA *ne-a izbit din plin* (*Jurnalul Naţional*, 11.08.2009).

3. Analiza paradigmei CRIZĂ, RECESIUNE, DEPRESIUNE arată utilitatea analizei terminologice bazate pe relaţia dintre *dicţionare* şi *texte*. Rezultă că, în relaţie directă cu dinamica extralingvistică, textele reflectă o dinamică conceptual – semantică şi o exprimare a unor valori suplimentare faţă de definiţiile dicţionarelor care ţin pasul mai greu. Pe de altă parte, frecvenţa mare corelată cu varietatea contextuală arată că unele diferenţe de sens distinctive preconizate de dicţionar pot fi încălcate în aceleaşi situaţii, prin care se ajunge la sinonimie care păstrează pentru termeni ca CRIZĂ/RECESIUNE numai nucleul sensului specializat. Deci, CRIZĂ, RECESIUNE, DEPRESIUNE se încadrează într-o paradigmă lexico-semantică la nivel de dicţionar, dar nu şi în toate actualizările din texte.

BDD-V832 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:19:56 UTC)

DICŢIONARE

DEX 2 – *Dicţionar explicativ al limbii române*, ediţia a 2-a, coord. Ion Coteanu şi Lucreţia Mareş, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1997.
DEXI – *Dicţionarul explicativ ilustrat al limbii române*, coord. Eugenia Dima, Editura Arc & Gunivas, Italia, 2007.
NDU – *Noul dicţionar universal al limbii române*, Editura Litera Internaţional, Italia, 2007.
MDA – *Micul dicţionar academic, vol. I-IV*, Academia Română, Institutul de lingvistică "I. Iordan – Al. Rosetti", redactori responsabili acad. Marius Sala şi Ion Dănăilă, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2001-2003.
Voc. Ec. – *Vocabular economic şi financiar cu indice de termeni în patru limbi,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1994.
D.Ec.M. - *Dicţionar de Economie Modernă*, Editura Codeces, 1999.
D Ec – *Dicţionar de economie,* coord. Niţă Dobrotă, Editura Economică, Bucureşti, 1999.
D.Econ. – *Dicţionar de economie*, Editura Niculescu, Bucureşti, 2001.

IZVOARE

22, săptămânal, Bucureşti.
Curentul, cotidian, Bucureşti.
Jurnalul Naţional, cotidian, Bucureşti.
Adevărul economic, săptămânal, Bucureşti.
Averea, Bucureşti.
Ziarul Financiar, săptămânal, Bucureşti.
Săptămâna Financiară, săptămânal, Bucureşti.
Capital, săptămânal, Bucureşti.
Bursa, săptămânal, Bucureşti.
Banii noştri, săptămânal, Bucureşti.
Business Standard, cotidian, Bucureşti.
România liberă, cotidian, Bucureşti.

BIBLIOGRAFIE

Bidu-Vrănceanu, Angela (coord.), 2000, *Lexic comun, lexic specializat*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.
Bidu-Vrănceanu, Angela (coord.), 2001, *Lexic ştiinţific interdisciplinar*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.
Bidu-Vrănceanu, Angela, 2007, *Lexicul specializat în mişcare. De la dicţionare la texte*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.
Cabré, Maria Teresa, 1998, *La terminologie. Théorie, méthode et applications*, Ottawa, Presses de l'Université d'Otawa et Armand Colin.
Depecker, Loic, 2002, *Entre signe et concept. Eléments de terminologie générale*, Paris, Presses Sorbonne Nouvelle.
Gaudin, François, 2003, *Socioterminologie. Une approche sociolinguistique de la terminologie*, 2ème édition, Bruxelles, De Boeck et Larcier, Duculot.
Mortureux, Marie Françoise, 1997, *La lexicologie entre langue et discours*, Paris, SEDES.
Stoichiţoiu-Ichim, Adriana, 2006a, *Creativitate lexicală în româna actuală*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.
Stoichiţoiu-Ichim, Adriana, 2006b, *Aspecte ale influenţei engleze în româna actuală*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

BDD-V832 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:19:56 UTC)

Crisis, recession, depression, a type of paradigm?

The analysis of this paradigm shows the utility of the terminological research based on the relationship between texts and dictionaries. The texts reflect a conceptual – semantic dynamics more than the dictionary definitions. On the other hand, the considerable frequency correlated with the contextual variety show that some distinctive semantic differences specified by dictionaries can be broken in the same situations and thus, we can talk about synonymy which keeps for terms such as CRISIS, RECESSION, DEPRESSION only the nucleus of the specialized sense. Therefore, these three terms can form a lexical – semantic paradigm in dictionaries, but not in all the texts.

BDD-V832 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:19:56 UTC)